

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

**ВІД РИМСЬКОГО ПРАВА
ДО ІНТЕГРАЦІЙНОГО ПРАВА ЄВРОПИ:
ЄВРООРІЄНТОВАНА ШКОЛА
ПОРІВНЯЛЬНОЇ ЦИВІЛІСТИКИ
НА ТЛІ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ**

Колективна монографія

*За редакцією
Є. Харитонова, О. Харитонової, І. Давидової*

Одеса
Фенікс
2025

УДК 323.22/.28:355.01] (477):342.7
В 42

*Рекомендовано рішенням вченої ради Національного університету
«Одеська юридична академія» 24 вересня 2025 року (протокол № 2)*

Рецензенти:

Булеца С. Б. – докторка юридичних наук, професорка, завідувачка кафедри цивільного права та процесу Ужгородського національного університету;

Гринько С. Д. – докторка юридичних наук, професорка, завідувачка кафедри приватного права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова;

Дудченко В. В. – докторка юридичних наук, професорка, професорка кафедри загальної теорії права та держави Національного університету «Одеська юридична академія».

В 42 **Від римського права до інтеграційного права Європи: євроорієнтована школа порівняльної цивілістики на тлі гібридної війни : кол. монографія / за заг. ред. проф.: Є. Харитоновна, О. Харитоновна, І. Давидової. – Одеса : Фенікс, 2025. – 660 с.**
ISBN 978-617-8763-01-5

Колективна монографія є комплексним дослідженням еволюції приватного права – від римської традиції до сучасних європейських моделей у контексті гібридної війни проти України.

У книзі поєднані: дослідження методологічних засад порівняльної цивілістики; аналіз римського приватного права як основи європейської правової цивілізації; вивчення впливу гібридної війни на приватноправові інститути; компаративістські студії у сфері сімейного, договірної, спадкового, банківського та цифрового права; розгляд нових викликів, пов'язаних із цифровізацією та трансформацією правосвідомості.

Монографія адресована науковцям, викладачам, юристам-практикам, студентам юридичних факультетів і всім, хто цікавиться розвитком приватного права в умовах європейської інтеграції та гібридної війни.

УДК 323.22/.28:355.01] (477):342.7

ISBN 978-617-8763-01-5

© Колектив авторів, 2025

ЗМІСТ

Авторський колектив	5
ВСТУП.	7

МЕТОДОЛОГІЯ ТА ІСТОРИЧНІ ПІДВАЛИНИ

Розділ 1. Від вивчення рецепції Римського приватного права до теорії адаптації європейських правових систем: Одеська школа порівняльної цивілістики (Євген Харитонов, Олена Харитонova)	9
Розділ 2. Методологічні імперативи порівняльної цивілістики під час гібридної війни (Євген Харитонов, Олена Харитонova)	39
Розділ 3. Римське приватне право як підґрунтя права ЄС (Євген Харитонов, Олена Харитонova)	77
Розділ 4. Глобалізація, глокалізація і дихотомія «приватне право-публічне право» через призму гібридної війни (Євген Харитонов, Олена Харитонova)	119
Розділ 5. Приватне право у відкритому суспільстві в аномальних умовах (Євген Харитонов, Олена Харитонova, Ірина Давидова)	150
Розділ 6. Еволюція суб'єктів права та розвиток представництва: від часів римського приватного права до сьогодення (Ірина Бабич)	179

ГІБРИДНА ВІЙНА ЯК ПРАВОВИЙ КОНТЕКСТ

Розділ 7. Російсько-українська гібридна війна: юридичний фронт (Євген Харитонов, Олена Харитонova)	210
Розділ 8. Розвиток цивільного законодавства в умовах гібридної війни: модернізація, рецепція, трансплантація. Досвід і перспективи (Богдан Фасій)	239
Розділ 9. Волонтерська діяльність в умовах гібридної війни (Юлія Кривенко)	272
Розділ 10. Цивільні правовідносини, що виникають у сфері цивільно-військового співробітництва Збройних сил України (Микола Павленко)	288
Розділ 11. Проблеми, що виникають у зв'язку зі смертю військовослужбовця ЗСУ, під час дії воєнного стану (Валерій Герсак)	309
Розділ 12. Проблеми інституту встановлення фактів, що мають юридичне значення в умовах гібридної війни (Юлія Цал-Цалко)	327

ВСТУП

Сучасна Європа переживає період глибоких трансформацій, у яких право знову постає не лише як система норм, а як інтелектуальний інструмент осмислення цивілізаційних зрушень. Гібридна війна, цифровізація, зміна природи публічної влади, нові форми приватної автономії та глобальні інтеграційні процеси – усе це створює ситуацію, коли традиційні правові конструкції потребують переосмислення, а приватне право знову повертається до свого європейського коріння.

У цьому контексті особливого значення набуває **євроорієнтована школа порівняльної цивілістики**, що сформувалася в Національному університеті «Одеська юридична академія». Її методологічні засади ґрунтуються на поєднанні: римськоправової традиції; сучасної європейської доктрини приватного права; компаративістського підходу; аксіологічного бачення права як простору автономії особи; аналізу права в умовах гібридних загроз.

Ця монографія є результатом багаторічної роботи цієї школи і, водночас, відповіддю на виклики, що постали перед Україною та Європою у XXI столітті. Вона поєднує фундаментальні дослідження, історикоправові реконструкції, компаративістські студії та аналіз конкретних правових інститутів у надзвичайних умовах.

Структура тому вибудована так, щоб показати **еволюцію приватного права від римської традиції до сучасного інтеграційного права Європи**, а також продемонструвати, як ця еволюція проявляється в умовах гібридної війни, що стала випробуванням для всіх правових систем відкритих суспільств, які переживають екзистенційні виклики.

Невеликі попередні зауваги щодо концепції євроорієнтованої школи порівняльної цивілістики

Євроорієнтована школа порівняльної цивілістики – це інтелектуальний напрям, що сформувався на перетині трьох традицій:

1. **Римськоправової**, яка забезпечує категоріальний апарат, методологічну глибину та розуміння приватного права як простору автономії особи.

2. **Європейської інтеграційної**, що формує сучасні стандарти приватного права, засновані на правах людини, верховенстві права та аксіологічному підході.
3. **Української правової реальності**, яка в умовах гібридної війни потребує адаптації, модернізації та переосмислення приватноправових інститутів.

Школа виходить із кількох ключових методологічних імперативів:

- 1) **Приватне право є ядром європейської цивілізації**, а його розвиток неможливий без розуміння римської традиції;
- 2) **Права людини – це фундамент приватного права**, а не лише публічноправовий інструмент;
- 3) **Гібридна війна є не лише військовим, а й правовим феноменом**, що змінює структуру правовідносин, суб'єктний склад, межі приватної автономії та механізми захисту прав;
- 4) **Порівняльна цивілістика – це не техніка, а метод мислення**, що дозволяє бачити право як систему взаємодії культур, традицій і цінностей;
- 5) **Україна є частиною європейського правового простору**, а її цивілістика – активним учасником формування нової моделі приватного права в умовах війни та інтеграції.

Головною ознакою школи є те, що вона не лише досліджує право, а прагне сприяти формуванню **нової правової ідентичності**, у якій поєднуються традиція, модерність і досвід боротьби за свободу.

Ці якості і устремління стали методологічною основою формування змісту четвертого тому серії «Школи цивілістики НУ «ЩЮА», який пропонується увазі наукової спільноти правознавців.

*Євген Харитонов
Олена Харитонova
Ірина Давидова*